

LIETO VANHALINNA POHJOISTASANNE

Linnavuoren kaivaus

Jukka Luoto 1972 – 1973

Lieto, Vanhalinna 1972-1973
 Pohjoistasanne
 Kaivauskertomus

Johdanto

Pohjoistasanteeksi on kutsuttu sitä laajaa mäen lakea matalammalla olevaa aluetta, joka sijaitsee linnamäen pohjois- ja länsireunalla. Idässä se rajoittuu linnan "kaivoon", lännessä ja pohjoisessa jyrkkiin kallioseinämiin. Lähes koko tasanteelta tavataan kulttuurikerrosta, mutta selvimmät merkit muinaisjäännöksistä ovat alueen itäpäässä, jonne myös tutkimukset on keskitetty. Siellä on suoritettu kaivauksia jo Vanhalinnan tutkimusten alkuvaiheessa ja myöhemmin niitä on jatkettu lähes joka vuosi, niin että huomattava osa alueen kulttuurikerroksesta on tullut tutkituksi. Täällä suoritettut kaivaukset käyvät ilmi allaolevasta luettelosta ja liitteistä I-V.

Pohjoistasanteella suoritettut kaivaukset

HJ. Appelgren 1886	1. "Kaivo" kartta: MVRHA 22423 093/3 löydöt: KM 2497:9-15 liite I, I.
Hj. Appelgren 1886	2. Rakennuksen perusta kartta: MVRHA 22423 093/4 löydöt: KM 2497:1-8 liite I, III:1.
Hj. Appelgren 1889	3. "Perunamaa" löydöt: KM 2670:1-2 liite I, II.
Hj. Appelgren 1889	4. Rakennuksen perusta kartta: MVRHA 22423 093/6 löydöt: KM 2670:4-15 liite I, III:2.

- Hj. Appelgren 1889 5-6. Koekuoppia
liite I, IV ja V.
- Juhani Rinne 1909 7. Rakennuksen perusta
kartta: MVRHA 22423 093/2
löydöt: KM 5452:49-80
liite I, III:3.
- Esko Sarasmo 1958 8. Erillinen rökkiö
Ks. kaivauskertomus
löydöt: KM 14644:1-93
liite IV.
- Esko Sarasmo 1959 9. Alue Pohjoistasanteen eteläreunalla
Ks. kaivauskertomus
löydöt: KM 14644:2725-2731
liite IV.
- Esko Sarasmo 1960 10. Alue Pohjoistasanteen eteläosassa
Ks. kaivauskertomus
löydöt: KM 14644:1713-1749, 1760-
1782, 2588-2607, 2680-2724, 2732-
2736, 2739-2812.
liite IV.
- Torsten Edgren 1967 11. Alue "kaivon" länsipuolella
kartat: W 6701-6714
löydöt: KM 17471:1-460
liitteet II-IV.
- Torsten Edgren 1968 12. Alue "kaivon" länsipuolella
kartat: W 6701-6714, 6801
löydöt: KM 17471:461-768, 770,
775-778.
liitteet II-IV.
- Torsten Edgren 1969 13. Alue "kaivon" länsipuolella
kartat: W 6701-6714, 6901-6902
löydöt: KM 18138:1-303
liitteet II-IV.

- Torsten Edgren 1970 14. Alue tasanteen kaakkoiskulmassa
Ks. kaivauskertomus (J. Luoto)
löydöt: TYA 4:132-181, 205-226, 229
liitteet II-IV.
- Torsten Edgren 1970 15. Alue vuosien 1967-1969 kaivausalueen
reunoilla
Ks. kaivauskertomus (J. Luoto)
löydöt: TYA 4:1-131, 182-204,
227-228.
liitteet II-IV.
- Torsten Edgren 16. Alue edellisten vuosien kaivausalueen
länsipuolella
Ks. kaivauskertomus (J. Luoto)
löydöt: TYA 23:1-275
liitteet II-IV.
- Unto Salo 1972 17. Tutkimus E. Sarasmon aloittamalla
alueella tasanteen etelälaidassa
kartat: W 7201-7204
löydöt: TYA 38:30-394
liite V.
- Unto Salo 1973 18. Edellisen vuoden tutkimuksen pää-
tökseen saattaminen
kartta: W 7301
löydöt: TYA 74:701-761
liite V.

Vuosien 1886-1909 kaivausalueiden sijainnin määrittäminen on osoittautunut vaikeaksi, sillä alkuperäisten kaivauskarttojen (MVRHA 22423 093/4, 5. 9) tiedot ovat ristiriitaisia. Rinteen kaivausten summittainen paikka on kuitenkin näkyvissä. Lisäksi maastossa voidaan havaita kaksi pystypaatta, joiden väli 4,20 m sopisi mitoiltaan ja asemaltaan Appelgrenin v:n 1886 kaivausalueen pohjoisreunaksi. Niukat maastokuvaukset puoltavat tällaista olettamusta. Liitteessä I on kaivausalueet sijoitettu kartalle näiden maastohavaintojen ja laadittujen karttaesitysten perusteella.

Eri vuosina käytettyjen kaivausrudustojen suhde toisiinsa esitetään liitteissä IV-V, jotka perustuvat vuosina 1972 ja 1974 suoritettuihin teodoliittimittauksiin. Vuosien 1967-71 alueen osalta mittauksen tulos poikkeaa aikaisemman, vuonna 1970 suoritettujen mittauksen tuloksista. Vuoden 1972 kaivausten aikana tehdyt havainnot tukevat kuitenkin liitteessä IV esitettyjä mittaustuloksia. Teodoliittimittauksen yhteydessä tehty kiintopisteiden vertailu käy ilmi liitteestä VI.

Kaivausten tarkoituksena oli tutkia pohjaa myöten se pitkulainen alue, joka oli jäänyt Pohjoistasanteen etelärajana olevan pystysuoran seinämän ja vuosien 1967-1971 kaivausten väliin ja jota oli tutkittu jo vuosina 1959 ja 1960. Pyrkimyksenä oli tällä tavoin saattaa Pohjoistasanteen tutkimuksen päätökseen, kysymyksessähän oli viimeinen puutteellisesti tutkittu alue tasanteen itäpäässä. Lännempänä tulevat vastaan vuosien 1886-1909 kaivaukset ja tutkimusten ulottamista sinne ei enää pidetty tarkoituksenmukaisena.

Tutkimukset

Kaivauksia aloitettaessa saatettiin todeta, että kulttuurikerrosta oli vielä jäljellä. Aikaisemmat tutkimukset olivat olleet ilmeisesti melko pinnallisia. Koeojat ruuturiveissä b ja 1 oli kuitenkin kaivettu kallion pintaan asti. Niiden leveys ei ilmeisesti vuoden 1960 kaivausalueen yleiskartan tiedoista huolimatta ole ollut huomattava. Ojien seinämät olivat sitäpaitsi varsinkin b ruuturivin koeojassa pahoin sortuneet. Pohjaan asti oli kaivettu koeojien lisäksi ruutu b:5 ja osittain ruudut c:5 ja c:6. Näin ollen jo nämä varhaiset kaivaukset ovat antaneet tietoja ja löytöainesta koko kulttuurikerroksesta.

Sarasmo on tutkimuksessaan erottanut kaksi kerrosta; kummallekin on ominaista nokimaan esiintyminen. Niillä alueilla, joilla tutkimus yltyi kallion pintaan, mainitaan myös savimaata, joka on sijainnut em. nokimaan alla. Ensimmäisessä kerroksessa on ollut vallitsevana keskiaikainen ja rautakautinen aines ja toisessa kerroksessa epineoliittinen aines. Epineoliittista keramiikkaa on saatu vain pohjaan asti kaivetuista ruuduista (liite VII).

Näin saatua yleiskuvaa kulttuurikerroksen koostumuksesta pyrittiin

kuitenkin lakitasanteellakin täydentämään perkaamalla vanhaa profiiliseinämää ja tekemällä siitä havaintoja. Ainoa tähän tarkoitukseen sopiva kohta sijaitti ruuturivin 1 kaivetussa koeojassa (vrt. profiilipiirros). Siitä saatettiin todeta, että kerrostuma koostui kahdesta erillisestä kulttuurikerroksesta. Niiden väliin jäi selvä nokimaakerros, josta saatiin jokunen löytökin. Sarasmon esitys samasta profiiliseinämästä on yleispiirteiltään samanlainen, vaikka yksityiskohdat eivät käykään yksiin. Huomattavin ero on siinä, että hän on luokitellut noki-kerroksen alapuolelle jäävän maakerroksen savimaaksi. Nyt saatettiin sen sijaan todeta, että alempi kulttuurikerros sisälsi selvästi kivipakkausta (k. 14).

Tätä luonnollista kerrosjakoa ei katsottu voitavan seurata kaivauksissa, koska saatettiin todeta, että kaivausalueelle oli ominaista epäyhtenäisyys: paikoitellen se oli tasaista, paikoitellen kulttuurikerros oli kasautunut jyrkästikin kohoavan kallion päälle. Kulttuurikerros jaettiin sen sijaan kaikkiaan viiteen, periaatteessa yhtä paksuun kerrokseen.

Tutkimuksia aloitettaessa vaikutti siltä, että kallion päälle kasautunut kerrostuma, joka sijoittui pääasiassa ruutujen 6-9:c-d alueelle, oli kulkeutunut sinne vuoren laelta. Maan siirtelyä on epäilemättä tapahtunut ja ainakin kallion itäpäästä tavattu kiveys selittynee parhaiten juuri tällä tavoin. Tässä tapauksessa profiilileikkauksesta tehdyt havainnot antavat kuitenkin syyn olettaa, että kerrostuma on muodostunut jo linnan käyttöaikana, ja mikäli nämä havainnot ovat oikeita, osittain jopa tietoisien toiminnan tuloksena.

Kerrosjaon seuraaminen tuotti huomattavia vaikeuksia, kuten alunperin oletettiin. Nokimaata havaittiin II kerroksessa, selvä nokimaa-alue oli kuitenkin alaltaan suppea. Kerrostumien ajoittamista vaikeutti myös löydösten, lähinnä keramiikkalöytöjen niukkuus. Kolmannessa kaivauskerroksessa voitiin kuitenkin havaita selvä raja nokimaan ja sen alla olevan savimaan välillä. Savimaan pinnasta saatiin hevosenkenkäsolkki (38:75), mikä antanee nokimaan kerrostumiselle tietyn takarajan. Huomauttaa kuitenkin sopii, että niin keskiaikaista kuin myöhempääkin löydöstä on saatu juuri samoilta tienoilta, niin ettei selvästä stratigrafiasta voida puhua.

Kaivausalueen huomattavin kiinteä jäännös, rauennut kiuas tai tulisija, sijaitsi ruutujen a-b:7 alueella, selvästi alempana kuin kallion päällä oleva kulttuurikerros. Kulttuurikerroksen ja kiukaan väliin jäi epämääräinen notkelma, joka voisi mahdollisesti merkitä kiukaan perän taitse kulkenutta hirsiseinää. Mitään tähän suoranaisesti viittaavaa ei kuitenkaan löydetty.

Itse kiuas oli rakenteeltaan epämääräinen, kuten muutkin linna-mäeltä tavatut kiukaat. Mukulakiveystä oli suhteellisen laajalla alueella, ja rakennetta ympäröivät isot reunakivet. Kiukaan suu näytti antaneen luoteeseen, kuten Sarasmo on saattanut todeta, ja pesä oli täynnä pientä, usein haperaksi palanutta kiveä. Nokea kiukaasta sen sijaan tavattiin vähän. Mukulakiveys oli varsinkin kiukaan perällä huolellisesti aseteltua, niin että on syytä uskoa sen ainakin siinä muodossa olevan alkuperäisessä asussaan.

Tutkimuksessa yritettiin tämä selvä kiveys säilyttää sellaisenaan, kiukaan pesän kohdalla maakerrokset sen sijaan kaivettiin pohjaan asti. Pyrkimyksenä oli uunin arinan paljastaminen ja sen stratigrafisen aseman selvittäminen, millä puolestaan olisi ollut ratkaiseva merkitys kiuasta ajoitettaessa. Selvää arinamuodostelmaa ei kuitenkaan tavattu. Paikka-paikoin kiukaan kivien alta paljastui joko nokimaata tai hiekkapitoista maata, ja on mahdollista, että ne edustavat tämän kiukaan arinakerrosta. Löytöjen sijoittuminen kiukaan kohdalla havaittuihin kulttuurikerroksiin esitetään liitteessä VIII. Siitä käy ilmi, että kiukaan jäännösten seasta on saatu keskiaikaista ja rautakautista löydöstöä, kiukaan tason alapuolella taas esiintyy epineoliittista ja nuorakoristeista rautakautista keramiikkaa. Nämä havainnot antavat syyn olettaa, että kiuas ajoittuu keskiaikaan, vaikka tältä paikalta saatu keskiaikainen löydöstö ei millään tavoin liitykään kiukaan käyttöön.

Kiukaasta länteen on suhteellisen laaja ja tasainen alue, jolla ei ollut säännöllistä kiveystä. Vilitsemästä kiukaan länsipuolelta tavattiin maan pinnasta kivimurskakerros, johon Sarasmokin oli kiinnittänyt huomiota. Sen alkuperää ei voitu tutkimuksissa selvittää; hauras ja rikkonainen kiviaines on mahdollisesti peräisin kiukaasta. Ruudussa a:4 tämä tasainen kenttä päättyi matalaan, ilmeisen tarkoituksellisesti ladottuun kiveykseen, jonka

takana maa alkoi loivasti viettää alaspäin kaivausalueen länsireunaa kohti. Sieltä ei kiviä juuri tavattu, ja kulttuurikerroskin oli siellä ohut. Kiveyksen takana, sen ja kiukaan välissä maan seassa oli tasaisesti pikkukiviä ja kulttuurikerroskin oli paksumpi. Ladottuun kiveykseen liittyi jokunen yläpinnaltaan tasainen, laattakiveksi luonnehdittu kivi, muuten muodostelma oli rakenteeton. On ajateltavissa, että kysymyksessä olisi rakennuksen peruskiveys, joka siten jatkuisi vuoden 1971 kaivausalueelle, jossa tällä kohtaa ei havaittu mitään selvää kiveystä. Tämän kiveyksen merkitys jää siten varmasti selvittämättä.

Kiveyksen ajoitusmahdollisuudet ovat myös heikot. Selvästi sitä matalammalla oli vain viides kerros, joka sisälsi rautakautista ja sitä vanhempaa löydöstöä. Neljännen kerroksen keskiaikaiset löydöt voidaan jo ehkä rinnastaa siihen. Näin kiveys saisi myöhäisen ajoituksen, kuten edellä mainittu kiuaskin. Huomauttaa kuitenkin sopii, että on mahdollonta varmasti osoittaa, että tämä seinän perus ja kaivausalueen kiuas kuuluisivat samaan rakennukseen.

Alueen kiinteistä jäännöksistä mainittakoon vielä kallion kolo ruuduissa c:5-d:5. Ensimmäistä kerrosta kaivettaessa kävi nimitäin ilmi, että se oli katettu laattamaisilla kivillä ja muodosti suurin piirtein tasaisen pinnan ympäröivän kallion kanssa. Laattakiveyksen alla voitiin erottaa kolme kaivauskerrosta, joista ylimmästä tavattiin rautakautista keramiikkaa ja kahdesta alimmasta rautakautista ja epineoliittista löydöstöä.

Tutkimus aloitettiin toukokuussa 1972, ja työtä jatkettiin kesäkuun loppuun, jolloin lähes koko kaivausalue oli saatu tutkituksi. Kaivamatta jäi ainoastaan ruuduissa 6-7:a sijaitseva alue, joka jäi osittain kiuasmodostelman alle. Kaivausaluetta ei sinä vuonna peitetty. Tutkimustyötä jatkettiin tällä alueella vuonna 1973, jolloin jäljelle jäänyt osa kulttuurikerroksesta. Kerrosnumerointi ja kaivausruudusto olivat samat kuin edellisenä vuonna. Tutkimuksen päätyttyä alue peitettiin ja sieltä tavatut jäännökset entistettiin.

Turussa 7.5.1976

Jukka Luoto

Lieto, Vanhalinna 1973

Pohjoistasanne

Kaivouuskuvat

1. Kiukaan jäännös tutkimusten alkuvaiheessa,
VI kerros. Kuvattu etelästä.

2. Kiukaan jäännös etelästä kuvattuna, VII
kerros.

3. Kiukaan sisustaa pohjoisesta kuvattuna,
IX kerros.

4. Profiiliseinämiä (c-d) kiukaan sisältä. Kuva
on otettu tutkimusten päätyttyä.